

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

УДК 504.06.000.0/9

Г. І. ФРОЛОВА, аспірант

Л. І. ФЕДУЛОВА, д-р екон. наук, проф.

(Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ)

СИТУАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 7, с. 65–67

Ситуаційний підхід започатковується на концепції, згідно з якою придатність різних методів управління визначається конкретною ситуацією. Оскільки є багато факторів як в самому середовищі, так і в конкретній організації, немає єдиного “кращого” способу управління об’єктом. Найефективнішим методом у конкретній ситуації є метод, що адекватний ситуації та максимально адаптований до неї. Ситуаційний підхід визнає, що загальний процес однаковий, а специфічні прийоми, які повинен використовувати керівник для ефективного досягнення цілей організації, можуть вирізнятися. Це повністю відноситься до аналізу екологічних ситуацій та вироблення конкретної моделі управління ними, започаткованої на принципах сучасного менеджменту.

Розв’язання проблеми оптимізації виробництва і природокористування пов’язане з розвитком двох напрямів:

- 1) створенням нових ефективних технологій;
- 2) створенням досконалішої системи управління розвитком техніки і технології виробництва та природокористування на основі математичного моделювання.

Економіко-правовий механізм у галузі екології на макрорівні визначає його напрями в діяльності кожного підприємства і являє собою систему економіко-правових засобів для регулювання еколого-економічних відносин, спрямованих на досягнення мети і завдань екологічної політики підприємства.

Відповідно до такої політики кожне підприємство повинно мати економіко обґрунтовані засоби

у вигляді платежів, стягнень, розрахунків, виплат, спрямованих на формування бюджетного і позабюджетного фінансування заходів щодо забезпечення екологічної безпеки і ефективності використання природних ресурсів.

Джерелами формування системи екологічного фінансування можуть бути:

- платежі за спільне користування ресурсів;
- плата за погіршення якості природних ресурсів;
- плата за забруднення навколишнього середовища;
- страхові розрахунки;
- грошові стягнення;
- стимули — пільги при оподаткуванні;
- коротко- і довгострокові платежі;
- підвищення норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів;
- застава природних ресурсів.

Ці засоби здебільшого можуть бути застосовані в екологічній політиці держави. Але багато з них можуть бути задіяні в організаційно-економічному механізмі функціонування на рівні підприємства, доповнюючи макrorівень і враховуючи особливості діяльності, сприяти ефективності управління екологічною безпекою. Взагалі управляти охороною довкілля на рівні окремого підприємства дуже важко. Тому екологічний менеджмент повинний здійснюватись на всіх рівнях управління. Виконання екологічної політики вимагає використання певних коштів, основна частина яких повинна надходити за допомогою дії системи еколого-економічних засобів. Визначаючи стратегічні напрями розвитку підприємства, обов'язково слід формувати цілі в галузі екології. Сформовані під ці цілі бюджети можуть бути використані:

- на розробку екологічних програм;
- виконання науково-дослідних робіт в галузі екології;
- розробку екологічних стандартів, нормативів;
- здійснення профілактичних робіт з метою зниження забруднення довкілля;
- стимулювання працівників у разі здійснення ними екологічної діяльності;
- оснащення підприємств приладами, устаткуванням, транспортними засобами.

Як показують дослідження, на виробничих підприємствах сьогодні головним напрямком діяльності екологічних служб є розробка екологічних стандартів, нормативів, методик, які б дозволяли мати обґрунтовану нормативно-методичну базу для управління безпекою довкілля на ефективному та якісному рівні.

Для успішного виконання екологічних програм питання екологічної безпеки слід розглядати системно. Ця система, на нашу думку, повинна включати три підсистеми: природну, соціальну, економічну. Саме в цьому напрямку повинні проводитись наукові дослідження на кожному виробничому підприємстві з метою вироблення конкретної екологічної моделі та методів управління нею для підтримання системи у рівноважному стані.

Саме від нових ефективних технологій хімічних та біохімічних процесів залежать здебільше кількість і концентрація хімічних речовин, які регламентуються шляхом встановлення гранично допустимої концентрації.

Етапами комплексного екотехнічного аналізу виробництва, в основі якого лежить ситуаційний підхід, повинні бути:

- визначення науково обґрунтованої потреби в тому типі виробу, матеріалів чи послуг, які розглядаються;
- визначення варіантів технології виробництва, матеріалів, надання послуг;
- визначення технології утилізації виробів, матеріалів після використання;
- вибір оптимального виробу матеріалів, послуг для задоволення потреби;
- вибір оптимальної технології виробництва і технології утилізації виробів після її використання.

Перш ніж приступити до випуску того чи іншого виду продукції, керівництву підприємств слід переконатися, що ця продукція дійсно потрібна і зможе задоволити конкретні потреби споживачів. Науково-обґрунтоване рішення щодо вибору варіанта технології виробництва дозволить ще на стадії проектування продукції забезпечити екологічну безпеку як самого підприємства, так і природного навколишнього середовища.

Враховуючи життєвий цикл товару, ще заздалегідь потрібно розв'язати проблеми утилізації товарів після їх використання.

Таким чином, ситуаційний підхід до аналізу доцільності того чи іншого виду виробництва дає змогу уникнути багатьох як екологічних, так і економічних проблем, спрямувати необхідні ресурси на підвищення ефективності роботи підприємства.

Погляд на забруднення як на економічну проблему потребує врахування точки зору як об'єкта, так і суб'єкта цих відносин та аналізу її з позиції економії ресурсів (попит на ресурси, вартість ресурсів, витрати ресурсів та ін.). Сутність пробле-

ми полягає в тому, як вимірювати соціальні втрати від забруднення навколишнього середовища. При цьому потрібно враховувати наступні фактори:

- збиток, заподіяний власності;
- затрати на підтримку здоров'я (затрати на медичне обслуговування і втрати робочого часу);
- вартість завданої шкоди природі.

Дані про втрати від забруднення довкілля у крайньому разі обмежені, а то й зовсім відсутні чи просто будуються на підставі здогадок. Дані про затрати на зменшення викиду відходів отримати легше, тому що ці процеси локалізовані, а методики їх підрахунків добре розроблено.

Розв'язання завдання оптимального природокористування в межах управління виробництвом дає змогу запропонувати алгоритм ведення екологічного менеджменту та мінімально збиткове інформаційне забезпечення функціонування його економіко-організаційної моделі. Застосування ситуаційного підходу передбачає використання інформації щодо різноманітних факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Екологічний менеджмент підприємства, у свою чергу, повинен формувати і розповсюджувати інформацію, яка надходить із наступних середовищ:

- природно-екологічне середовище — про стан водного і повітряного басейнів, наявність у них особливо шкідливих речовин;

- соціальне середовище — інформація про робочі місця, їх зручність (ергономічна);
- технологічне середовище — інформація про нові види сировини і матеріали, енергії, про високопродуктивне обладнання, яке працює за екологічно безпечною технологією;
- функціональне середовище — обґрунтованість завдань і рішень в галузі екології від генерального менеджменту;
- організаційне середовище — раціональна організація виробництва, можливості використання безвідходних технологій, ефективність використання сировини та ін.;
- економічне середовище — розрахунки ефективності побудови очисних споруд, окупність “чистих” технологій;
- інноваційне середовище — повідомлення про найраціональні варіанти використання довкілля (розвиток і вдосконалення).

Вищий рівень керівництва поєднує в собі інформаційні потоки від усіх підрозділів підприємства. Але й дотепер відчувається потреба у якісних маркетингових дослідженнях ринкового середовища. Цим зумовлена більшість екологічних проблем, що виникають у підприємств. Нині потрібно чітко усвідомити, що випускати екологічно небезпечну продукцію, використовувати екологічно небезпечні технології є економічно невідповідною справою.